

**ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ ІМЕНІ Г.С. КОСТЮКА НАПН УКРАЇНИ
ЛАБОРАТОРІЯ ПСИХОЛОГІЇ ОБДАРОВАНОСТІ**

РОЗВИТОК І САМОРОЗВИТОК ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ У СКЛАДНІЙ ЖИТТЄВІЙ СИТУАЦІЇ

МАТЕРІАЛИ ХІХ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО СЕМІНАРУ

15 травня 2025 року

Київ - 2025

УДК 159.943

Розвиток і саморозвиток обдарованої особистості у складній життєвій ситуації: матеріали XIX науково-практичного семінару, 15 травня 2025 р. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2025. 78 с.

У збірнику представлено матеріали наукових студій учасників традиційного науково-практичного семінару лабораторії психології обдарованості. Авторами проаналізовано основні підходи до проблеми розвитку і саморозвитку обдарованої особистості у складній життєвій ситуації, зокрема в умовах воєнного стану. Збірник об'єднує наукові праці як відомих дослідників, так і молодих, які розпочинають свій науковий шлях.

Тексти представлені в авторській редакції

*Рекомендовано до випуску і розповсюдження рішенням вченої ради
Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України
(протокол № 6 від 29.05.2025 р.)*

Комп'ютерний макет: М.М. Чекрижова

© Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2025

АСЕРТИВНІСТЬ І САМОЕФЕКТИВНІСТЬ У ПРОФЕСІЙНОМУ САМОРОЗВИТКУ СТУДЕНТІВ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Аналіз сучасної психологічної літератури засвідчує зростання інтересу науковців і практичних психологів до вивчення ролі асертивності та самоефективності у становленні особистості в різних сферах діяльності.

Результати досліджень показали позитивну кореляцію асертивності та самоефективності у людей, які займаються спортом [16]. Встановлено, що самоефективністю й асертивністю опосередкований зв'язок між гнівом та продуктивністю в дитячому спорті [7]. Описано посередницьку роль асертивності у взаємозв'язку між самоефективністю та психічним здоров'ям. Самоефективність і асертивність мають негативну кореляцію при депресії, тривожності та стресі і це може розглядатися як предиктор цих розладів [10].

Чимало досліджень в останні роки пов'язані з вивченням впливу асертивності та самоефективності на особистісний і професійний розвиток учнів та студентів. Встановлено, що комунікативні навички і вміння вирішувати міжособистісні проблеми є прогностичними параметрами соціальної самоефективності [8]. Шляхом цілеспрямованого навчання комунікативним навичкам, зокрема тренінгового навчання асертивності, можна покращувати самоефективність учнів [9]. Описано вплив асертивності на зниження соціальної тривожності та підвищення самооцінки й самоефективності студентів [17]. Студенти з високим рівнем асертивності мають вищий рівень самоефективності та самооцінки, а також нижчий рівень соціальної тривожності, сором'язливості та агресії порівняно зі студентами з низьким та помірним рівнями асертивності [11].

На основі вивчення кореляційних зв'язків між почуттям гумору, асертивністю, перфекціонізмом та окремими рисами особистості у майбутніх вчителів, було встановлено, що адаптивний тип гумору (афіляційний та самопідтримувальний) позитивно корелює з асертивністю, п'ятьма рисами особистості (відкритість, сумлінність, екстраверсія, доброзичливість, емоційна стабільність) та адаптивною формою перфекціонізму, і негативно – з дезадаптивною формою перфекціонізму; а дезадаптивний тип гумору (агресивний та саморуйнівний) негативно корелює з асертивністю, рисами великої п'ятірки, та позитивно – із дезадаптивною формою перфекціонізму [19].

Дослідники пов'язують освітні компетентності вчителів із рівнем навичок самоповаги й асертивності, зазначаючи, що прояви асертивної поведінки зростають із рівнем самоповаги та самоприйняття. Особи з високою самоповагою мають вищі бали в навичках асертивності порівняно з особами із середньою та низькою самоповагою [18].

Самоефективність відіграє ключову роль у професійному саморозвитку вчителів музики. Чим вищий рівень самоефективності демонстрували музичні педагоги, тим більшою мірою вони були впевнені у можливостях вдосконалення і розвитку власних здібностей. Ті з учителів, які повідомили про вищий рівень дискомфорту під час вираження своїх негативних почуттів, як правило, мали нижчий рівень самоефективності у навчальній діяльності. Покращення соціальних навичок учителів музики та критичного осмислення природи і характеристик музичних здібностей можуть сприяти підвищенню рівня педагогічної компетентності [6].

Психологічні дослідження мистецьки обдарованої особистості зосереджуються переважно на вивченні ролі соціальних і культурних чинників у розвитку творчих здібностей, зокрема психолого-педагогічної підтримки їх розвитку у дітей, підлітків та дорослих у різних видах мистецтва: музичного, хореографічного, сценічного, образотворчого та ін. [1-3; 5; 15]. Креативне мислення опосередковує зв'язки між академічною мотивацією, самоефективністю, навичками вирішення проблем та навичками критичного мислення. Ці результати важливі для підготовки кваліфікованих фахівців, оскільки якість освітнього процесу залежить від цих змінних [14].

Асертивність і самоефективність розглядаються нами як особистісно-ціннісні утворення, які значною мірою визначають професійний розвиток студентів – майбутніх фахівців, оскільки інтегрують накопичений досвід соціальної взаємодії та переконання особистості у власних можливостях успішно справлятися з актуальними завданнями, визначати напрямки і способи саморозвитку [4; 12; 13].

Соціальна взаємодія мистецьки обдарованих студентів із пересічними опосередкована індивідуальними результатами творчої діяльності, або ж індивідуальним внеском у спільну діяльність. Зрозуміло, що результати рефлексії і порівняння досягнень можуть проявлятися у широкому діапазоні: від виникнення захисних реакцій і деформації самооцінки у студентів з нижчими результатами до формування почуття зверхності і самозаспокоєння у тих, чиї досягненнями вищі.

Може розвиватися й кардинально інший стиль взаємодії, за якого досягнення обдарованих студентів стають взірцем і стимулом для розвитку здібностей тих, чиї результати поки що нижчі, а соціальні й комунікативні

навички пересічних студентів можуть дати поштовх для самовдосконалення обдарованої особистості у цій сфері.

Загалом взаємозв'язки асертивності і самоефективності та їхнє значення для розвитку мистецьки обдарованої особистості залишаються малодослідженими. Коли йдеться про обдарованих студентів, то можна припустити, що зв'язок між асертивністю і самоефективністю є двостороннім (рис.1.).

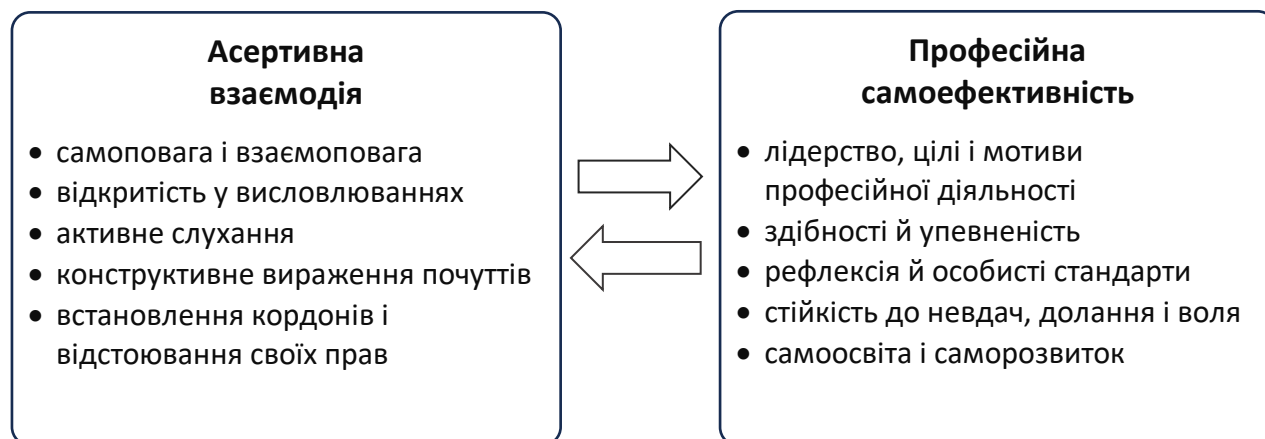

Рис.1. Взаємозв'язок між асертивною взаємодією і професійною самоефективністю студентів

Навички асертивної взаємодії можна розглядати як умову соціальної валідизації досягнень і усунення негативних наслідків конкуренції та заздрості. А високі досягнення, які пов'язані з професійною самоефективністю, сприяють підвищенню самооцінки і позитивного ставлення до себе, що дозволяє студентам асертивно відстоювати власні цінності і спрямованість на розвиток обдарованості.

Список використаних джерел

1. Музика, О. Л. (Ed.). (2017). Ціннісна детермінація становлення обдарованої особистості: монографія. Київ: Видавничий Дім «Слово», 220 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/708203>
2. Музика, О. Л. (Ed.). (2023). Ціннісна підтримка розвитку обдарованої особистості в освітньому просторі. Психологічна технологія: практичний посібник. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 237 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/737267/>
3. Музика, О. О. (2024). Взаємозв'язок психологічного добробуту і професійної самоефективності старшокласників та студентів в умовах війни. *Освітологічний дискурс*, 45 (2). С. 56-64. <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2024.2.7>
4. Музика, О. О. (2023). Ціннісний простір університету і розвиток професійної самоефективності студентів. *Освітологічний дискурс*, 2 (41). С. 185-200. <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2023.28>
5. Художньо-творчий розвиток обдарованих дітей у мистецькій освіті: навч. метод. посібн. для студ. мистецько-пед. факульт.: / уклад. Сирота З.М., Сирота В.М., Радченко С.М., ін. Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2015. 106 с.

6. Biasutti, M., & Concina, E. (2018). The effective music teacher: The influence of personal, social, and cognitive dimensions on music teacher self-efficacy. *Musicae Scientiae*, 22(2), 264-279. <https://doi.org/10.1177/1029864916685929>
7. Di Corrado, D., Sagone, E., Buscemi, A., & Coco, M. (2023). The relationship between anger expression and performance score in parents and coaches: the mediating role of self-efficacy and assertiveness. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(7), 5372. <https://doi.org/10.3390/ijerph20075372>
8. Erozkhan, A. (2013). The effect of communication skills and interpersonal problem-solving skills on social self-efficacy. *Educational Sciences: Theory and Practice*. 13(2), 739-745.
9. Fouladchang, M., Sabzi, N., & Safari, H. (2020). The Effect of Assertiveness Training on Student's Self-Efficacy. *Quarterly Journal of Child Mental Health*, 7(1), 193-204. <http://dx.doi.org/10.29252/jcmh.7.1.17>
10. Khalil, M., Ghayas, S., Adil, A., & Niazi, S. (2021). Self-efficacy and Mental health among university students: Mediating role of assertiveness. *Rawal Medical Journal*, 46(2), 416-419.
11. Khazaie F, Shairi M R, Heidari-Nasab L, & Jalali M R. (2014). Comparison of self-efficacy, self-esteem, social anxiety, shyness and aggression among high school students with different levels of assertiveness. *Medical Sciences Journal*, 18 (3), 229-238.
12. Muzyka, O. (2020). Development of students' self-efficacy in the process of adaptation training. *Educological discourse: Scientific electronic professional*, 2 (29), 132-142. URL: <https://www.od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/693>
13. Muzyka, O., Muzyka, O., & Nykonchuk, N. (2023). Development of assertiveness of gifted students in difficult life situations. *Sworld-Us Conference Proceedings*, 1(usc16-01), 139-144. <https://doi.org/10.30888/2709-2267.2023-16-01-046>
14. Orakci, Ş. (2023). Structural relationship among academic motivation, academic self-efficacy, problem solving skills, creative thinking skills, and critical thinking skills. *Psychology in the Schools*, 60 (7). <https://doi.org/10.1002/pits.22851>
15. Przybylska, I. (2019). Musical Assertiveness Training (MAT) as a method supporting the development of intra-and interpersonal relation. *Multidisciplinary Journal of School Education*, (16), 85-102. <https://doi.org/10.14632/mjse.2019.16.85>
16. Rani, A. (2019). Assertiveness and its association with self-efficacy among sports persons and non-sports persons. *International Journal of Physiology, Nutrition and Physical Education*, 4 (1), 1699-1701.
17. Rezaei A, & Gheibat E. (2015). Effectiveness of assertiveness on decreased social anxiety and increased self-esteem and self-efficacy in female students. *Applied Research in Educational Psychology*, 2 (1), 14-28.
18. Romanowska-Tolloczko, A., Nowak, A., & Gnitecka, J. (2015). Level of self-respect and assertiveness skills and teachers' educational competences. *Pedagogics, Psychology, Medical-Biological Problems of Physical Training and Sports*, 19 (5), 67-70. <https://doi.org/10.15561/18189172.2015.0512>
19. Samfira, E. M., & Samfira, I. (2023). The relationship between humour types, assertiveness, self-efficacy, personality, and perfectionism in pre-service teachers. *The European Journal of Humour Research*, 11 (3), 145-165. <https://doi.org/10.7592/EJHR.2023.11.3.824>